

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

М.П. Талави́ря, М.В. Газуда, Л.М. Газуда

**РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ
СОЮЗІ**

Монографія

Ужгород - 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

М.П. Талавиря, М.В. Газуда, Л.М. Газуда

**РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

Монографія

Ужгород – 2022

УДК 330.34:712.24(4-6ЄС)(02.064)

Т16

Талавирия М.П., Газуда М.В., Газуда Л.М. Розвиток сільських територій в Європейському Союзі: монографія. Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. 504 с.

У монографії розглядаються теоретико-методологічні засади і практичні аспекти формування економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій та шляхи його удосконалення. Визначені базові принципи та інструменти підтримки сільського господарства та сільських територій в рамках Світової організації торгівлі та Спільної аграрної політики Європейського Союзу. Проаналізовано стан розвитку сільських територій з погляду відродження і сталого розвитку аграрної сфери економіки. Обґрунтовуються шляхи покращення розвитку сільських територій та поліпшення фінансового забезпечення соціального розвитку села.

Розрахована на фахівців і керівників агропромислового виробництва, підприємців, науковців, аспірантів, студентів аграрних навчальних закладів.

Рецензенти:

В.К. Збарський, доктор економічних наук, професор;

М.Й. Малік, доктор економічних наук, професор,

член-кореспондент НАН України,

заслужений діяч науки і техніки України.

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Національного аграрного університету
(протокол №2 від 28 лютого 2018 р.).*

ISBN 978-617-7798-86-5

© М.П. Талавирия,
М.В. Газуда,
Л.М. Газуда, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. НАУКОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	9
1.1. Сільські території як соціально-економічний і виробничий базис сталого розвитку держави	9
1.2. Методологічні та методичні основи дослідження розвитку сільських територій в умовах глобалізації	26
1.3. Погляди вчених на розвиток державної підтримки сільських територій	36
1.4. Концепції макроекономічної діяльності держави	55
РОЗДІЛ II. БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В РАМКАХ СОТ ТА САП	77
2.1. Суть політики підтримки сільського господарства та сільських територій.	77
2.2. Принципи проведення політики підтримки сільського господарства СОТ	96
2.3. Інструменти та вимоги щодо підтримки сільського господарства та сільських територій СОТ	116
2.4. Напрямки розвитку Спільної аграрної політики ЄС для аграрного сектору України.....	140
2.5. Структурна політика і розвиток сільських територій в ЄС.....	172
2.6. Структурна політика і розвиток сільських територій на базі інституціональної системи розвитку САП в Угорщині	182
2.6.1. Встановлення агенцій з видатків САП: філії ЄС САП з розвитку сільського господарства та села в Угорщині	194
2.6.2. Перегляд політики субсидування в нових країнах-членах	200
2.7. Організаційно – економічний механізм розвитку сільського господарства, сільських територій в Чеській республіці	211
2.7.1. Стан сільськогосподарської політики Чехії в 1996-2004 та її політичний та організаторський досвід	212
2.7.2. Політичні впливи на сільськогосподарський розвиток та розвиток сільських територій	224

РОЗДІЛ III. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	237
3.1. Сучасний стан розвитку сільських територій.	237
3.2. Сільські території з погляду відродження і сталого розвитку аграрної сфери економіки.....	247
3.3. Організаційний механізм підтримки соціально-економічного розвитку сільських територій.....	256
3.4. Структурні зміни у сільському господарстві та їх вплив на політику підтримки галузі	285
3.5. Вплив галузей рослинництва і тваринництва на розвиток сільських територій.....	299
РОЗДІЛ IV. МОНІТОРИНГ СТАНУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	316
4.1. Особливості розвитку сільських територій в природнокліматичній зоні Полісся.....	316
4.2. Стан розвитку сільських територій в зоні Лісостепу	347
4.3. Особливості розвитку сільських територій пригірських районів Карпат	363
4.4. Особливості розвитку приміських сільських територій	385
РОЗДІЛ V. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В РАМКАХ ВИМОГ СОТ І ЄС	404
5.1. Роль державної підтримки сільських територій в сучасній аграрній політиці України.	404
5.2. Поліпшення фінансової підтримки розвитку сільських територій.....	427
5.3. Досвід зарубіжних країн	467
5.4. Міжнародний досвід організації дорадчих служб для формування та розвитку сільських територій	476
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛЕТЕРАТУРИ	486

ВСТУП

Велика сукупність негативних об'єктивних і суб'єктивних причин і обставин, які склалися в останні роки у сільському господарстві України загалом і на селі зокрема, їх подолання вимагає вивчення і втілення у практику нетрадиційних для вітчизняних умов практичних кроків. Серед них особливе місце посідає своєрідний організаційний і соціальний тандем, що охоплює собою, з одного боку – відродження агропромислового виробництва у всій його масштабності, у тому числі сільського господарства і села, і з іншого – переведення аграрного сектора економіки на засади сталого розвитку.

Різні за природою і соціально-економічною сутністю і конкретноцільовим індивідуалізованим призначенням, вони у кінцевому відношенні у взаємодії з іншими чинниками покликані забезпечити досягнення загальної кінцевої трієдиної мети: перевести українське сільське господарство і село з руїни, у якій вони не з власної волі опинилися, на засади істотно вищого, порівняно з тим, що має країна наразі, у соціальному, організаційному, економічному та у всіх інших відношеннях рівня розвитку; сформувати досконаліший і результативніший спосіб життя на селі; створити у ньому достойні селянства та інших жителів села умови проживання, праці і відпочинку.

Зазначимо, що соціально-економічна ситуація в суспільстві потребує реформування державної регіональної політики, яка передбачатиме передачу органам місцевого самоврядування значної частини управлінських функцій з вирішення комплексу проблем конкурентного розвитку, забезпечення вирівнювання рівнів розвитку сільських територій шляхом спільної реалізації регіональних і цільових програм щодо підтримки конкретних сільських населених пунктів. На регіональні та місцеві органи влади покладено функції зі створення умов для динамічного, збалансованого розвитку територій, усунення базових диспропорцій, максимального наближення послуг до мешканців сіл, посилення спроможності громад та їхніх представницьких органів щодо вирішення місцевих питань власними силами.

Розбудова аграрного сектора передбачатиме розвиток сільського господарства, збереження людського капіталу та розвиток сільських

територій. Розвиток сільських територій відбиває певне коло специфічних відносин, що становлять єдину систему державотворення. В зв'язку з цим соціальне відродження села є обов'язковою передумовою подолання кризових явищ в агропромисловому комплексі, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та розв'язання проблеми продовольчого забезпечення населення України.

У вітчизняній науці і практиці більш широкого вжитку набуває категорія сільська територія, а тому виникає необхідність визначення сучасної наукової позиції, завдання та її сутності, цільового призначення, а також необхідності сприйняття цієї категорії в сучасних умовах трансформації економіки. Внаслідок цього потрібно розглянути значення, місце і роль розвитку сільських територій, для забезпечення сталого розвитку сільського господарства та аграрного сектору економіки в цілому.

Вивчаючи цю важливу проблему, світова практика нагромадила великий досвід і мережу дослідницьких центрів. Наприклад, в Австрії проблеми розвитку сільських територій як складової дослідження факторів, що впливають на розвиток сільського господарства, досліджує Міжнародний інститут, який розробляє теорію і методологію системного аналізу. У наукових установах ряду країн, зокрема в Чеській Республіці, для вивчення сільських територій створено спеціальні підрозділи. У нашій же країні, проблема розвитку сільських територій вже вийшла за межі інтересів науки і дедалі більше розв'язується на практиці, в тому числі в частині державного управління сільськогосподарським виробництвом.

Сільську територію необхідно розглядати як системне явище, яке крім території як такої включає в свою орбіту все те, що на ній у тій чи іншій формі функціонує або є її складовою. Це стосується територій будь-яких розмірів. За критерієм їх величини вони можуть бути мікро (село, сільрада), мезо (район) і макро (регіон, область) сільсько-територіальними утвореннями, кожне з яких характеризується сукупністю властивих йому структурних, функціональних та інших характеристик.

Розвиток сільської території являє собою систему взаємодії національної, економічної, соціальної та духовної сфер, функціонування

яких здійснюється відповідно до стратегічних інтересів селян, галузі та суспільства.

Стабілізацію розвитку держави необхідно розпочинати із стабілізації соціально-економічної ситуації у сільській місцевості, зокрема, у виробничій та соціальній сферах. Село повинно стати базисом економічного розвитку України як незалежної держави. При цьому необхідно якісно змінити, реформувати економічні відносини в сільській соціальній сфері, адже під її безпосереднім впливом формується трудовий потенціал нашої держави в цілому і аграрного сектора економіки зокрема.

Слід зазначити, що у більшості випадків місцеві бюджети не в силі у повній мірі фінансувати соціальну сферу по причині дефіциту коштів. Формування місцевих бюджетів залежить в основному від ефективності виробничої діяльності тих підприємств, які розташовані на території кожної місцевої ради. Загальновідомим є той факт, що рівень розвитку соціальної сфери перебуває в прямій залежності від економічного стану виробничої сфери, і навпаки. Надзвичайно гостро стоїть питання фінансування соціальної сфери на селі. Адже, в умовах економічної кризи відрахування в місцеві бюджети значно скоротилися, що породжує дефіцит місцевих бюджетів, і як наслідок – дефіцит коштів на фінансування соціальної сфери. Особливо несприятлива ситуація в бюджетах сільських, селищних рад і міст районного значення: їх бюджети мають усього 2-3% доходів і видатків зведеного бюджету.

Рівень розвитку виробничої, соціальної сфери та життєвого рівня сільського населення, що проживає на різних територіях України значно відрізняється між собою, навіть у межах порівняно невеликого регіону, де спостерігається неоднакова щільність населення в різних адміністративних районах.

Мета запропонованої праці полягає в узагальненні та поглибленні теоретичних і організаційно-прикладних найважливіших питань формування економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій, розробці обґрунтованих пропозицій щодо напрямів і заходів покращення розвитку села, забезпечення життєвого рівня селян за сучасними стандартами. Такий предмет дослідження – складний і багатоаспектний. Саме тому у роботі викладені лише його концептуальні засади, передусім дискусійні питання.

Безумовно, чимало положень роботи мають постановний характер. Автори сподіваються на те, що вітчизняні вчені звернуть на них увагу, і це слугуватиме базою для подальшого наукового опрацювання питань з розвитку сільських територій, підвищення пошукової енергії вітчизняних дослідників.

РОЗДІЛ I. НАУКОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Сільські території як соціально-економічний і виробничий базис сталого розвитку держави.

Останніми роками в Україні досить активно досліджувались проблеми сталого розвитку, значно менше приділяли уваги сталому розвитку сільського господарства і зовсім немає робіт, присвячених сталому розвитку сільських територій. Це пояснюється тим, що більшість вітчизняних вчених наповнюють категорію "сталий розвиток" в основному саме екологічним змістом. А враховуючи те, що українське село в екологічному відношенні виглядає поки що краще наших міст і зарубіжних сільських населених пунктів, то сталий розвиток саме сільських територій поки що не став актуальним у дослідженнях українських науковців. Українські вчені думають над першочерговими проблемами: як нагодувати людей, забезпечити їх житлом, гарантувати одержання мінімальних соціальних стандартів. Але науковці всього світу визнають, що сталий розвиток крім екологічного включає ще й економічний та соціальний аспекти. І саме за цими напрямками українське село не те що стало розвивається, а швидше стало деградує. Тому проблема сталого розвитку саме сільських територій є надзвичайно актуальною і вимагає негайного розв'язання. На жаль, досліджень саме сталого розвитку сільських територій не виявлено в українській науковій літературі.

Оскільки сільські території потребують збалансованого в усіх сферах сталого розвитку, то необхідно визначити і зіставити категорії "сталий розвиток", "сталий розвиток сільського господарства", "сталий розвиток сільських територій" та розробити проект концепції сталого розвитку сільських територій України.

Нині еволюція поглядів на проблему "розвитку" досягла розуміння його в ширшому значенні. Розвиток необхідно пов'язувати насамперед з усіма сферами життєдіяльності суспільства. Таке розуміння й визначило появу концепції сталого розвитку. Проблеми останнього почали обговорюватися на рубежі 60-70-х років минулого століття, коли

людство зіткнулося з рядом негативних чинників, що загрожують життю сучасного і майбутнього поколінь: дефіцит мінерально-сировинних ресурсів та енергії, деградація природного середовища, розширення масштабів бідності й зростання диференціації між бідними та багатими, продовольча криза і розповсюдження голоду, міжетнічні конфлікти тощо.

У середині ХХ ст. модель розвитку світового господарства була заснована на концепції економічної ефективності. До початку 70-х років дедалі зростаюча диференціація доходів як між країнами, так і різними верствами населення привела до спроби виправити ситуацію за допомогою перерозподілу матеріальних засобів. До кінця століття не менш актуальним завданням став захист навколишнього середовища. Таким чином, концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох складових: економічної, соціальної та екологічної.

Світовий саміт у Ріо-де-Жанейро (1992 р.) став значною віхою, яка заклала новий порядок денний сталого розвитку. Учасники зійшлися на тому, що захист довкілля, соціальний та економічний розвиток мають фундаментальне значення для сталого розвитку, для досягнення якого саміт прийняв глобальну Програму дій "Порядок денний на ХХІ століття"[1].

Але прогрес виявився повільнішим, ніж очікувалося. Країни, особливо розвинуті, не дотримували обіцянки захищати довкілля й допомагати країнам, що розвиваються. Цей факт визнано світовими лідерами, які зібралися 2002 року на саміті тисячоліття, організованому ООН в Йоганнесбурзі. Вони прийняли рішення про те, що перші 15 років нового століття будуть використані для широкомасштабного наступу на глобальну бідність. Головною метою цей саміт проголосив скорочення бідності, ще раз підтвердивши три основні складові сталого розвитку (соціальну, економічну та екологічну).

Поняття "сталий розвиток" ще знаходиться в процесі осмислення, тому його необхідно розглядати як категорію, що має складний, багаторівневий, багатоаспектний і суперечливий зміст. У літературі є різні визначення сталого розвитку.

Академік В.П. Кухар вважає, що сталий розвиток – це розвиток, що самопідтримується, це ідеологія розумної й обґрунтованої діяльності

людини, що живе у злагоді з природою, та створює умови для кращого життя собі й наступним поколінням [2].

Академік О.Невелєв визначає сталий розвиток як економічно, соціально й екологічно збалансований розвиток певних територій і розташованих на них населених пунктів, спрямований на узгоджене формування та функціонування економічної, соціальної й екологічної складових цього розвитку на основі раціонального використання всіх видів ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних; інформаційних тощо) [3].

Професор В.Барановський ставить питання про коректність перекладу терміна "sustainable development" як сталого розвитку. Він вважає, що точнішим у даному разі був би термін збалансований розвиток, тобто такий, що має збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої геосистеми "природа-суспільство". Збалансованість – це пропорційність; баланс – кількісне співвідношення між елементами системи, що визначає збереження її якісних характеристик. Близьке до збалансованості поняття гармонійності. Якщо розглядати взаємозв'язки між виробництвом і населенням, з одного боку, і природним середовищем – з іншого, то можна також використати вислів "гармонійний розвиток", який походить від відомого постулату про необхідність жити в "гармонії з природою". Таким чином сталий (гармонійний, збалансований) розвиток – це розвиток, що забезпечує певний тип рівноваги, тобто баланс між соціально-економічними та природними його складовими[4].

Спираючись на різні погляди вважаємо, що під сталим розвитком слід розуміти такий напрям світового економічного зростання, при якому забезпечується якість життя громадян, що опирається, з одного боку, на сучасні досягнення науково-технічного прогресу, які задовольняють його поточні потреби, але своєю дією на навколишнє середовище не загрожують майбутнім поколінням, з другого боку – забезпечується якісне зростання по рівнях матеріального, житлово-побутового, соціального забезпечення, охорони здоров'я, екологічної та особистої безпеки.

У 1996 році на сесії ФАО в Римі ідея сталого розвитку була адаптована до проблем сільського господарства і розвитку сільських територій. Сільська економіка представлена різними галузями, але

розвиток сільських територій більшою мірою залежить від стану сільського господарства як найбільшої сфери економіки, що забезпечує збереження природи і догляд за культурним ландшафтом. Сталий розвиток сільського господарства розуміється як постійне та достатнє постачання населення продовольством на основі передових екологічно орієнтованих технологій, скорочення безробіття, підвищення рівня доходів з метою боротьби з бідністю.

Як же співвідносяться терміни "сталий розвиток сільського господарства" і "сталий розвиток сільських територій"? Оскільки сільські території поняття ширше ніж сільське господарство (яке насправді є лише одним із видів економічної діяльності в сільській місцевості), то й сталий розвиток сільського господарства є поняттям вузким, підпорядкованим, це тільки частина, одна із підгалузей сталого розвитку сільських територій. Враховуючи, що предмет і методи дослідження цих двох споріднених категорій майже ідентичні, а відмінності полягають лише в об'єкті досліджень і критеріях (показниках, індикаторах) розвитку, то вивчення сталого розвитку сільського господарства стане не просто в нагоді, а насправді буде однією з цеглинок, за допомогою яких нам вдасться побудувати і розкрити зміст фактично нової для української науки категорії "сталий розвиток сільських територій".

Серед учених, що постійно й успішно досліджують сталий розвиток сільського господарства, виділяється О.В.Шубравська. Вона узагальнила різні підходи до вивчення цієї категорії і дала наступне визначення: "Сталий економічний розвиток сільського господарства визначається його здатністю забезпечити власне зростання в умовах дотримання оптимальних пропорцій свого внутрішнього розвитку і збалансованості з розвитком економічної, екологічної та соціальної систем [5].

Щоб перейти від категорії "сталий розвиток сільського господарства" до сталого розвитку сільських територій, використаємо досвід Росії, де ця проблема досліджена значно глибше. Так А.Брячіхін пов'язує його з відновленням на сільських територіях нормальних соціальних, економічних і політичних умов. Для цього, на його думку, необхідно, щоб територіальні органи влади повніше й ефективніше виявляли місцеві можливості, реалізовували потреби, інтереси та

очікування жителів, захищали їх від негативних дій [6]. В.Лексін і А.Шевцов вважають що найважливіша ознака сталого розвитку сільських територій полягає в тривалому збереженні умов для відтворення потенціалу цих територій в режимі збалансованості та соціальної орієнтації [7]. Під сталим розвитком сільської території Р.Абдулатіпов розуміє такий стан, коли населення має нагоду реально поліпшувати своє життєзабезпечення, відчувати гарантії стабільності, мати впевненість у своєму майбутньому і майбутньому своїх дітей [8]. Р.І.Шніпер вважає, що основними характеристиками сталого розвитку сільської території є надійність її економічної підсистеми, тобто адаптивність та еластичність відтворення до різного роду змін [9].

Таким чином, у визначеннях фахівців є натяки на такі якісні характеристики сталого територіального розвитку, як здатність протистояти згубним діям, адаптуватися до змін, одночасно розв'язувати проблеми не тільки стабілізації, але й розвитку, здатність до постійного оновлення й удосконалення, наявність у населення можливостей реально поліпшувати своє життєзабезпечення.

Спираючись на приведені вище погляди фахівців, можна зробити висновок, що поняття сталого розвитку сільських територій базується на здатності території не стільки повертатися в початковий стан після збурювальних управлінських дій, скільки в набутті якості переходити в новий якісний стан, пов'язаний передусім із неухильним і стабільним поліпшенням якості життя громадян, що проживають на цій території.

Виходячи з сучасних трактувань, сталий розвиток сільських територій можна охарактеризувати як рівномірне нарощування позитивних соціальних показників (життєвого рівня населення, освіти, здоров'я і т.д.) у повній відповідності з економічним та екологічним розвитком сільської місцевості.

Для вироблення в майбутньому чіткої стратегії сталого розвитку сільських територій пропонуємо проект концепції, метою якої є визначення ключових проблем розвитку сільських територій у середньостроковій перспективі й підготовка комплексу заходів економічного, правового та адміністративно-управлінського характеру, направлених на зниження бідності сільського населення і поліпшення якості життя в сільській місцевості, виконання селом економічних та

екологічних функцій. Розуміння сталого розвитку сільських територій будується на триєдності позицій.

1. Виконання сільськими територіями економічних функцій (виробництво продовольства, сільськогосподарської сировини, інших несільськогосподарських товарів і надання послуг, а також громадських благ, надання рекреаційних послуг, збереження сільського способу життя та сільської культури, соціальний контроль над територією, збереження Історично освоєних ландшафтів).

2. Зростання рівня і поліпшення якості життя сільського населення;

3. Підтримка екологічної рівноваги в біосфері.

Разом із цим забезпечення сталого розвитку території спирається на організацію грошових потоків, достатніх для підтримки життєвого потенціалу та розвитку сільської території. При цьому така організація спирається на використання всіх джерел сталого розвитку: державного і регіонального фінансування, використання можливостей бізнесу, що опирається на внутрішні ресурси території.

Забезпечення сталого розвитку сільських територій є комплексною проблемою і можливе за умови: макроекономічної стабільності; збалансованого розвитку економіки; забезпечення економічного зростання в сільському господарстві; розширення несільськогосподарської зайнятості населення в сільській місцевості; досягнення на селі соціально близьких до міських умов одержання доходів і громадських благ; поліпшення умов доступу господарюючих суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність на селі, до ринків матеріально-технічних, кредитних, інформаційних та інших ресурсів; формування в сільській місцевості інститутів громадянського суспільства, що забезпечують захист економічних і соціальних інтересів різних верств сільського населення; здійснення програм поліпшення екологічної ситуації в сільській місцевості.

Нині село переживає системну кризу, основними проявами якої є: скорочення чисельності сільського населення; бідність (масштаби якої в селі значно більші, ніж у місті); нижчі порівняно з містом темпи розвитку сільської економіки (особливо прогресуюче відставання сільського господарства); скорочення мережі сільської соціальної

інфраструктури, зменшення площі історично освоєних ландшафтів; низький рівень життя і високий рівень безробіття сільського населення.

Існуюча соціальна інфраструктура не відповідає сучасним вимогам. Основна частина сільського житлового фонду не має елементарних комунальних зручностей. Спостерігається скорочення числа установ соціальної інфраструктури, зниження доступу сільських жителів до основних соціальних послуг – освіти та охорони здоров'я. Практично перестала функціонувати мережа сільських підприємств побутового обслуговування, існуюча сільська дорожньо-транспортна мережа не відповідає сучасним вимогам. Більшість сільських сімей потребують поліпшення житлових умов.

Сільськогосподарські товаровиробники відчують нестачу фінансових ресурсів для поточної і, особливо, інвестиційної діяльності (у тому числі в галузі соціального облаштування села). Інвестори, що прийшли в АПК. Останніми роками з інших галузей економіки, створюють інтегровані агропромислові компанії з участю підприємств сільського господарства, практично не вкладаючи коштів у комплексний розвиток сільських територій. Подолання сільської кризи нині є пріоритетним завданням не тільки аграрної, але й загальної соціально-економічної політики, бо відставання села загрожує країні рядом системних ризиків, серед яких слід назвати насамперед такі: втрата продовольчої безпеки; скорочення територій традиційного проживання і докладання праці, що загрожує механізмам відтворення культури і може призвести до втрати соціально-генетичного коду країни; дестабілізація соціально-політичної ситуації; загострення соціальної кризи в містах, бо міграція часто є єдиним способом розв'язання соціальних проблем для сільських жителів (особливо молодих), які (у разі переїзду в місто) складатимуть конкуренцію міським жителям на ринку праці й житла.

Сільська криза, на думку багатьох дослідників, зумовлена рядом причин, серед яких: постійне соціально-економічне відставання села; недостатня ефективність аграрної політики, фактичне (на відміну від проголошеного) виключення сільського господарства з числа пріоритетних галузей; криза великих сільськогосподарських підприємств, що виконували поселенськоутворювальну і життєзабезпечувальну функції в сільській місцевості; фактична

194. Україна за роки незалежності. 1991-2002. 4 вид. переробл. та допов. К.: Нора-Друк, 2002. 366 с.

195. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України 2000 рік // Урядовий кур'єр, від 23 лютого 2000.

196. Управление демографическими процессами. /Ред. Н.В.Зверева. М.: Статистика, 1980. 119 с.

197. Управление непродовольственной сферой. (Сост. Б.И.Пашков). М.: Знание, 1988. 62 с.

198. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник) / За ред. П.Т.Саблука. К.: ІАЕ УААН, 2000. 556 с.

199. Фтомов Г.С., Кочерга А.И. Расселение: вопросы теории и развития (на при-мере Украинской ССР). К.: Наук. думка, 1985. 264 с.

200. Фтомов Г.С. Социально-экономические проблемы развития села / расселенческий аспект. К.: Наук, думка, 1988. 328 с.

201. Хижняк М.І., Нагорна А.М. Здоров'я людини і екологія. К.: Здоров'я, 1995. 232 с.

202. Человек в аграрной сфере / Л.А. Шепотько, И.В. Прокопа, Д.В. Крисанов и др.; АН У ССР. Институт экономики; Отв. ред. Л.А. Шепотько. К.: Наук, думка, 1991. 284 с.

203. Чемерис А.О., Шевчук П.І., Гураль П.Ф. та інші. Місцеве самоврядування. Кн. 1. Організація роботи сільського, селищного голови. Львів: Ліга- Прес, 1999. 320 с.

204. Чепур В.К., Родина С.В., Колот А.М. Колективний договір – основний механізм регулювання соціально-економічних і трудових відносин на підприємстві. К.: 1996. 50 с.

205. Чигринова М. Соціальні і медичні послуги – визначальне завдання місцевої влади // Розвиток громад і регіонів України / За ред. С.Максименка. К.: Логос, 1999. 164 с.

206. Шаповал В.М., Єфименко Т.І., Дуброва Н.П. Недоліки ринкової системи та роль держави в регулюванні економічних процесів // Економіка: проблеми теорії та практики. 2002. №126. С. 3–15.

207. Шатохін А.М. Соціологія села. К.: Наук, світ, 2000. 272 с.

208. Шатохін А.М., Вуйченко М.А. Динаміка соціальних змін у сільському соціумі в умовах земельної реформи // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Вип. 20. 2014. С. 221–226.

209. Швець В.Г. Відтворення трудового потенціалу села України. К.: Хрєвда» тик, 1993. 213 с.

210. Шепотько Л., Мотруніч Д., Прокопа І., Максимюк О. Визначення сільських населених пунктів, що потребують державного протекціонізму. Проекти нормативних та методичних матеріалів. К.: Інститут економіки НАН України, 1998. 14 с.

211. Шепотько Л., Прокопа І., Максимюк О., Гудзинський С, Плонський В. Село: сучасна політика і стратегія розвитку. К.: Інститут економіки НАН України, 1997. 329 с.

212. Шепотько Л.О., Прокопа І.В., Гудзинський С.О. та ін. Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. У двох томах. Том 1. Потенціал сільського сектора. К.: Інститут економіки НАН України, 2000. 396 с.

213. Шепотько Л.О., Прокопа І.В., Гудзинський С.О. та ін. Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. У двох томах. Том 1. Потенціал сільського сектора. К.: Інститут економіки НАН України, 2000. 396 с.

214. Шепотько Л.О., Прокопа І.В., Крисанов Д.Ф. Українське село: проблеми і перспективи. К.: Урожай, 1991. 237 с.

215. Шилов З.И., Болотов Г.И., Косенко В.Н., Радовец А.А. Комплексное переустройство сел. К.: Урожай, 1990. 239 с.

216. Шнипер Р. Регион: экономические методы управления. Новосибирск: Наука, 1991. 320 с.

217. Юдіна В.А. Оплата праці в рослинництві. К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1998. 39 с.

218. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки // *Економіка АПК*. 2005. №3. С.3–7.

219. Юрчишин В.В., Онищенко О.М., Саблук П.Т. Власність у сільському господарстві. К.: Урожай, 1993. 349 с.

220. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2000. 212 с.

221. Якуба КЛ. Жінки в трудовому потенціалі села. К.: Аграрна наука, 1998. 280 с.

222. Якуба КЛ. Поліпшення використання трудових ресурсів села. К.: Урожай, 1989. 99 с.

223. Якубович В. Державна підтримка сільськогосподарських виробників: досвід Канади // Інфраструктура фінансування та страхування сільського господарства: інформаційно-аналітичні матеріали. Проект розвитку аграбізнесу в Україні. К. 2002. С.31–38.

224. Якушик І.Д. Економіко-екологічні проблеми удосконалення природоко-ристування в агропромисловому комплексі України (теорія, методологія, практика). К.: 1997. 300 с.

225. Яншин А.Л., Мела А.И. Уроки зкологіческих просчетов. М.: Мисль, 1991. 429 с.

226. Яремчук І.Х. Економіка природокористування. К.: Пошуково-видавниче агентство "Книга Пам'яті України", Видавничий центр "Просвіта", 2000. 431с.

Наукове видання

М.П. Талавири, М.В. Газуда, Л.М. Газуда

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Монографія

Підписано до друку 16.02.2022 р.
Гарнітура Times New Roman.
Формат 60x84/16. Друк циф.
Ум. друк. арк. 29,3. Обл.-вид. арк. 24,06.
Наклад 300 прим.

Видавництво «ФОП Сабов А.М.».
м. Ужгород, вул. Університетська, 21/220.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4855 від 25.02.2015 р.
Друк: ФОП Сабов А.М., тел.: 050-43-22-437

T16

Талавиря М.П., Газуда М.В., Газуда Л.М. Розвиток сільських територій в Європейському Союзі: монографія. Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2022.- 504 с.

У монографії розглядаються теоретико-методологічні засади і практичні аспекти формування економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій та шляхи його удосконалення. Визначені базові принципи та інструменти підтримки сільського господарства та сільських територій в рамках Світової організації торгівлі та Спільної аграрної політики Європейського Союзу. Проаналізовано стан розвитку сільських територій з погляду відродження і сталого розвитку аграрної сфери економіки. Обґрунтовуються шляхи покращення розвитку сільських територій та поліпшення фінансового забезпечення соціального розвитку села.

Розрахована на фахівців і керівників агропромислового виробництва, підприємців, науковців, аспірантів, студентів аграрних навчальних закладів.

УДК 330.34:712.24(4-6ЄС)(02.064)